

„A KÖNYVTÁROS“ ÖT ÉVE

Öt év nem nagy idő egy folyóirat életében, de ha be tudta fogni kagylójába a körülötte zajló élet hangjait, visszalapozva, tanulságos dolog éppen ezt keresni meg benne. Sebes időket élünk, és öt év ma többet jelent, mint sokunk fiatalságának öt esztendeje. Kell ezt bizonyítani olyan lap esetében, amely arra vállalkozott, hogy részt vesz egy új társadalom felépítése munkájában?

A folyóiratok is alá vannak vetve az élet törvényeinek. Elindíthatja hatóság, egyesület vagy vállalkozó, beleülhet temérdek pénzt és munkát, de csak addig élhet, ameddig közönsége élte. A sajtótörténet azt igazolja, hogy a merőben bürokratikus tervelgetések, kinyilatkoztatásszerű programok jegyében, az olvasók ízlésének, kívánságainak, nézeteinek figyelembe nem vételével készült lapok sorsa korai halál. Még kell nézni: mikor kezdtek érdeklődni iránta az olvasók. Lapozgassunk bennük figyelemmel, észre fogjuk venni, mikor kezdték magukénak érezni a könyvtáros olvasók.

Első évfolyamai még erősen magukon viselik a közönsége megkereséséért indított szívós küzdelem bélyegeit. 1951 júniusában indul a »Könyvbarát« címmel, kiadója az Állami Könyvterjesztő Vállalat, de 1952-ben már a Népművelési Minisztérium a gazdája. Címét azóta, feldolgozó könyvtárosaink osztatlan »öröme« háromszor változtatta meg (1953-ban »Könyvtáros«, 1955-től kezdve »A Könyv«, 1956-tól kezdve külön címlapokkal »A Könyvtáros« és »Könyvbarát«) és ebből is arra következtethetünk, hogy — noha minden számában voltak kisebb könyvtári vonatkozású cikkek — első évfolyamát igazában nem a könyvtárosokra építették elsősorban. A lapot indító cikke Veres Péternek az »irodalmi közvélemény kialakításáról« sem beszél könyvtárosi feladatokról. A nagy olvasóközönséghez fordul, beleértve a könyvtárosokat. Ez az elgondolás nem volt rossz, hiszen ma még mindig az a feladatunk, hogy könyvtárosainkat olvasókká, jó könyvismerőkké neveljük, hogy igazi olvasókká nevelhessék a dolgozó népet. Ezt a programcikk nem mondta ki és ezt a feladatot az első évfolyamok cikkei nagyon is egyszerűnek látták. Úgy vélték, elegendő képet adni a magyar könyvpiac újdonságairól, ismertetni a marxista klasszikusokat, merőben tényeket közlő kurta beszámolókból élénk állítani a szovjet könyvtárak eredményeit és kijelentéseket tenni könyvtárosaink feladatairól. A könyvtáros és az olvasó kapcsolatában felmerülő számtalan mozzanat a lap első évfolyamainak cikkeiben nem tükröződik. Problémák repdesnek a könyvtáros feje körül, mint a magas hegycsúcsok turistáinak hajzata körül a szikrák, ha a léghör elektromossággal van telítve. A sűrűn megjelenő határozatok ügyes alkalmazásának ágbogas problémái. A feladatok: a pártos irodalom előtérbe állítása, a termelést szolgáló művek propagandája, az olvasó igényeinek kielégítése kongresszusról kongresszusra módosultak és elválaszthatatlan összefonódtak az olvasószolgálat és a könyvtártechnika mesterfogásaival. A lap azonban mégis kitaposta útját, fokról-fokra javult: abban a mértékben, amilyen mértékben munkatársai lettek a könyvtárosok, akiknek mégiscsak az lett a feladatuk, hogy magyar talajba gyökerezessék a szovjet útmutatásokat. Éppen e javulás fokozatait tanulságos megmutatni.

Tanulságosabb lehetett volna ez a visszapillantás, ha ez a lap ott bábáskodott volna már a fordulat éve utáni két év könyvtárszervező munkájánál. Amikor a lap megindult, az új magyar könyvtárügy már túl volt csecsemő korán, hiszen 1951 április 29-én már a kétezredik népkönyvtárat adták át a szocialista községé alakult Balatonszárszó olvasóinak és már túl voltunk az első olvasómozgalom balsikerein is. Csak éppen arról nem tájékoztatott a lap, mi az aranyérték e szervezési sikerekben és mi volt az első olvasómozgalom sikertelenségének oka. Az eredmények és hibák műhely-

titkai nyílt feltárásának, aprólékos elemzésének elmaradása volt az oka könyvtárosainknak a lappal szemben tanúsított közönyének. A javulás kezdete akkor mutatkozott, amikor a Könyvtáros beiktatta rovatai közé a *Pellengér-t* (1953 elején) és amikor a folyóirat elindította a levelező mozgalmat. A »*Pellengér*«, a levélírók és általában a felbátorodó könyvtáros-olvasók cikkei szolgáltatták azt az őszinteséggel vegyített nedvet, amely leszedte azt a túlságosan vastag lakkot, ami a könyvtárszaporító munka számaina ragyogott. 1953 decemberében a lap beszámol a levelezők konferenciáján szerzett tapasztalatokról. Meg kell adni: a levelezők jól rátapintottak a lap gyengéire. »A Könyvtáros« dicséretére legyen viszont mondva: néhány javaslatnak eleget tettek. Keveselték az üzemi könyvtárak problémáival való foglalkozást. (Ezen a hiányon segítettek Győri György és mások riportjai.) Többen kérték a főiskolai könyvtárosoktatás figyelemmel kísérését. (Ez is megtörtént.) Foglalkozzék a lap — kérték — a könyv és könyvtárak történetével. (Ez is megoldódott Kéki Béla, Windisch Éva, és mások sorozatosan közölt cikkeiben.) Keveset foglalkozik a lap a tudományos könyvtárak problémáival. (Ehhez valóban több helyre lett volna szüksége. Azóta ezt a feladatot részben a Magyar Könyvszemle vette át.) Ismertesse a nagy könyvtárak munkáját. (Azóta elvéve ilyen cikkel is találkozunk.) A cikkek — mondta egy levelező — nem merítik ki az adott témát. (A szerkesztés gyakorlata, hogy cikkei ritkán haladták meg a 3—4 oldalnyi terjedelmet, ezt az észrevételt valóban indokolta.) Két esetben a lap mégis megmutatta, hogy olykor ennek is eleget tudna tenni. 1954. évi áprilisi száma 15. oldalon ad mintaszerűen gondos beszámolót a Könyvtárosok Országos Értekezletéről. A referátumot problémák szerint felbontotta és ezekhez illesztette a megfelelő hozzászólásokat. Sem azelőtt, sem azután a lapban ilyen gondos tájékoztatás országos értekezletről nem jelent meg. Egy másik alkalommal (1955. márc.) *Haraszthy Gyula* »A magyar könyvtárügy tíz éve« c. tanulmányának szánt nagy lapterjedelmet a szerkesztőség. Tehát így is lehet. A viták lezáratlanok és befejezetlenek — mondja végül egy levelező —, a szerkesztőség nem foglalja össze a javasolt és követendő jó módszerekről megformált véleményét. (Ez a hiba változatlanul fennáll.)

»A Könyvtáros« öt éve alatt zajlott le az SzKP-nek, az MDP-nek is két kongresszusa, ezek nyomában a magyar könyvtárosok két kongresszusa, több országos könyvtáros értekezlet. A pártnak a kongresszusokon hozott határozatait a könyvtári munka területére alkalmazó rendeletek, a fősztály programadó nyilatkozatai, a hivatalos beszámolók a mi kongresszusunkról és értekezleteinkről, a SZOT elnökségének az üzemi könyvtárak munkája ügyében 1951-ben hozott határozatán kezdve a párt márciusi határozata után megjelent irányító cikkig mind a lapban jelentek meg. Nem lehet a feladat, hogy a minisztérium részéről történt állami irányítás öt évének történetét megírjam; bíráljam, szembesítsem az egymásnak ellentmondó adatokat, kimutassam a hibák beismerésének részleges voltát, beigazoljam, hogy a példátlanul gyors iramú szervezésnek mennyire nem voltak meg az előfeltételei a megkívánt tartalmi és minőségi munka szempontjából. Ez az izgalmas feladat is ebbe a folyóiratba való volna, de csak cikksorozat formájában adható meg. Lényegében ez a magyar könyvtárügy döntően fontos öt éve, az új könyvtári törvény megjelenésével lezáruló szakasz történetének kritikai vizsgálata kellene hogy legyen. Most azonban arról kell beszámolnom, hogyan gazdagodott a lap tartalmában attól a perctől kezdve, hogy könyvtárosaink mind mélyebbre ásva kezdtek a lapban foglalkozni egy-egy könyvtár-típus, egy-egy olvasóréteg, egy-egy munkaágazat problémáival. Érdeemes megnézni, hogyan foglalkozott a lap azokkal a problémákkal, amelyeket a párt is a legfontosabbnak tart.

Nézzük meg a falusi munkát. 1951. szeptemberében *Nemes Dezso* elvtárs, a könyvtári osztály akkori vezetője ezt írja: »Még 1951-ben 2700-ra emeljük a falusi népkönyvtárak számát...« »A jövő évben nem lesz város és falu, ahol ne lenne könyvtár.« 1952. áprilisában *Nemes elvtárs* ezt írja: »1951 végére a falusi könyvtárak száma 2800-ra emelkedett«, de néhány sorral odébb elismeri: »legkevésbé kielégítő a helyzet falun. A jelentéseket beküldő 1500 falusi népkönyvtár átlagos havi forgalma 133 kötet. 1300 falusi népkönyvtár nem küldött be jelentést.« A lap 1954. augusztusáig, *Párczer Ferenc* »A könyv falun« c. két cikkéig beható módon nem foglalkozott a falu olvasásának problémáival. Az ébresztő a K. V. 1955. június 8-i, a mezőgazdaság fejlesztéséről szóló határozatának az a mcndata volt, amely a parasztság körében végzendő művelődési munkát korszakalkotó feladatnak mondotta. *Párczer* cikkének megjelenése előtt olvastunk két-három kis riportot két jól dolgozó falusi könyvtárról (Ujpetre és Karácsond), de összegyűjtött megfigyeléseket, jól tájékoztató adatokat arról, hogyan vásárol és mit olvas a falu, mit lehetne, mit kellene itt javítani, erre vonatkozó javaslatokat csak ebből a cikkből leríthettünk. Pedig kaphatott volna ösztönzést a szerkesztőség az Országos Könyvtárügyi Tanács egy vitájából, ahol a falusi munka megkezdését vizsgálva a járási könyvtárak erőteljes fejlesztését követelte éppen e sorok

írója. Az Országos Széchényi Könyvtár Módszertani Osztálya 1955 nyarán meg is vizsgálta a kérdést és a lap augusztusi számában meg is tette javaslatait. A falusi munka megjavításának kulcsa a járási könyvtárak nagyvonalú megerősítése — több könyv juttatása a falu számára. Hangulatos riportok nem viszik előbbre e roppant nagy feladat megoldását. A téma megérdemelne olykor 14—16 oldalas beható tárgyalást.

Az üzemi szakszervezeti könyvtárak kérdéseivel kezdetben ez esetben is csak a levelezők rovatában találkoztunk. Összefoglaló helyzetképet (elégge hiányosat) először csak 1954 decemberében, az üzemi könyvtáros-levelezők konferenciáján kaptunk. Nem a statisztikát hiányolom, hanem az üzemi könyvtári tapasztalatok összefoglaló elemzését. 1952 júliusa óta sűrűn olvashattunk riportot egy-egy jelentősebb, vagy néhány jól dolgozó üzemi könyvtárról. Az ötletesen, ügyes fogásokkal dolgozó könyvtárakról szóló riportok nevelő hatása természetesen nem vitatható el, de elemegedhetetlen a problémák felvetése. Idejében foglalkozott a lap a szakszervezeti könyvtárak központosítása kérdésével (*Győri György* 1955. nov.). A Szabó Ervin Könyvtár Módszertani Osztályának ezen a területen megkezdett munkája (1955. dec.) és *Sallai István*-nak a központi irányítás tapasztalatairól szóló cikke (1956. márc.) biztatóak ugyan a jövőt illetően, de sok dologban — elsősorban abban, hogy mennyit, hogyan, mire költenek a szakszervezeti könyvtárak — még felderítő munkára van szükség.

Mélyrehatóbban foglalkozott a lap az ifjúság olvasásának kérdéseivel. Olvasóink fele vagy ennél is több, gyermek vagy ifjú. Az ifjúság olvasásának kérdése felvetése felbukkan a lap 1952. szeptemberi számában, de csak egy-egy könyvtárban észlelt megfigyelések alapján. Kétfajta nevelőmunka problémái csomózódnak itt össze: a pedagógusé és a könyvtárosé. Az iskola és könyvtár együttműködésének formáiról egy olvasómozgalom tapasztalatai alapján csak 1952 januárjában olvashattunk cikket, de ettől fogva már sűrűbben kaptunk a kérdést az elmélet oldaláról megközelítő tanulmányokat. Két kitűnő pedagógus, *Harsányi István* és *Tóth Béla* írásai az olvasás, a rendszeres olvasás, az olvasmánynapló, az olvasásban lemaradás, vagy az olvasás abbahagyásának bonyolult kérdéseiről igazi értékei a lapnak. Meggyőzhetők a könyvtárosokat arról, hogy az ifjúság olvasásának, a szívósan továbbelő ponyva elleni küzdelemnek módszereit pedagógusok közreműködése nélkül megoldani nem lehet. Jó riportokkal a ponyva elleni harcot állandósítani kellene. (Ügyes volt *Győri György* riportja: 1955 okt.) A gyermekek olvasmányok iránti érdeklődése határtalan — állapítja meg egy riportjában *Árdó Mária* — erre és egy német könyvtáros vendég intelmére: »A gyermekkönyvtárakra sokkal nagyobb gondot kell fordítani, elvtársak!« — jobban kellene ügyelni. Az OSZK módszertani osztályának gyermekkönyvtárosi tapasztalatcseréje (1953 május) jó kezdemény volt, de csak kezdetnek elég. Pedagógus-együttműködés nélkül minden akció ezen a területen kudarcra van ítélve. *Keresztesi Mihály* statisztikai alapozású cikke az olvasók cserélődésének, lemorzsolódásának okairól kitűnő lecke a leegyszerűsítőknék: felismerése a 16—25 év közti olvasók, az érettségi után már nem olvasók problémájának. Jó szemle-cikket olvastunk 1955 májusában az Ifjúsági Könyvkiadó munkásságáról, ilyen összefoglaló szemlék közlése az irodalom ágazatairól is nyereséges volna.

A felnőtt olvasók ízléséről, olvasásuk irányáról és észrevétlen irányításáról is tálltunk magvas cikkeket. *Szelestey Gyuláné* cikke (1955 júl.) tárháza az ötletes könyvtárosi fogásoknak. Nagy hatású lehet az olvasással, az olvasókkal való foglalkozó írás, ha a cikk olvasmányos.

Jól gondozott a lap oktatómunkája a könyvtári belső munka különböző ágazatairól. *Sebestyén Géza*, *Sallai István*, *Rácz Aranka*, *Gerő Gyula* cikkei szinte egy-egy fejezetei egy folytatásokban megjelenő kollektív tankönyvnek. Könyvtáraink ajánló bibliográfiai tevékenységéről készült mérleg (*Rácz Aranka* cikke 1952. dec.) idejében hívta fel a figyelmet a túlzásokra és e bibliográfiai felhasználásnak csekély hatásfokára. A később megjelent cikke (1953. jan., 1954. febr., 1956. márc.) és *Zolnay Vilmos* bírálatai újból ráirányították a könyvtárosok figyelmét erre a fontos műszerre.

Sok cikket olvastunk a patronáló munkáról; a helyes magatartás kialakításában jó szolgálatot tettek a Debreceni és Szegedi Egyetemi Könyvtár patronáló könyvtárosaiknak a lapban közölt tapasztalatai.

Kevesebb eredménnyel foglalkozott a lap a könyvtárosképzés problémáival. *Haraszthy Gyula* tartalmas vitaindító cikkét (1954. febr.) panaszkönyvízü hozzászólások követték csekély elvi tartalommal. *Sebestyén Géza* 1956-os cikkét is vitatandónak tartom. Tanulság: a vitákat, ha gyümölcsözők akarnak lenni: jól elő kell készíteni.

Amit »A Könyvtáros« levelező 1953-ban hajtogattak, hogy többet szeretnének tudni nagy könyvtáraink munkájáról, gondjaikról: evvel a lap végül is adós maradt. A mi felejtethetetlen *Diemes Lászlóné* cikke (Tudományos könyvtáraink a szocialista építés szolgálatában: 1951) jó indítás lett volna. Példáját csak *Kovács Máté* követte:

a Debreceni Egyetemi Könyvtár a szocialista fejlődés útján (1952. okt.) című cikk egy jól vezetett nagy könyvtár műhelyébe nyújtott bepillantást. Megmutatta: milyen fejlődésnek nyitott utat a fordulat éve és mit jelentett ez közművelődési könyvtáraink számára.

*

Készítsünk mérleget? Egyedül »A Könyvtáros« öt évfolyama alapján az elmúlt öt év magyar könyvtárügyének mozgalmas történetét megírni nem lehet, de nélküle sem lehet megírni. A magyar könyvtárügy egysége — pártunk és dolgozó népünk parancsa — megvalósult művelődési hálózataink és tudományos könyvtáraink dolgozóinak együttműködése folyamatában: az oktató, a problémák együttes tisztázása munkájában és a segélynyújtás tetteiben. Ebben volt nagy és egyre sikeresebb része »A Könyvtáros«-nak. Kívánunk további jó munkát a lap szerkesztőinek és munkatársainak!

Kóhalmi Béla
Kossuth-díjas könyvtáros

KINEVEZÉSEK AZ ORSZÁGOS KÖNYVTÁRÜGYI TANÁCSBA

A népművelési miniszter a könyvtárügy szabályozásáról szóló 1956. évi 5. számú törvényerejű rendelet alapján *Varjas Bélát*, az Országos Széchényi Könyvtár igazgatóját, az Országos Könyvtárügyi Tanács elnökévé,

Asztalos Györgynét, a Rákosi Mátvás Vas- és Fém-művek szakszervezeti könyvtárának vezetőjét, *Barabási Rezsőt*, a Népművelési Minisztérium mb. főosztályvezetőjét, *Haraszthy Gyulát*, a Magyar Tudományos Akadémia Központi Könyvtára igazgatóját, *Irányi Lujzát*, a VI. kerületi Tanács Szabó Ervin Könyvtára vezetőjét, *Kerekes Andrást*, a kaposvári Megyei Könyvtár vezetőjét, *Kiss Istvánt*, a Szakszervezetek Országos Tanácsa munkatársát, *Kondor Imrét*, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtárának igazgatóját, *Kondor Istvánnét*, a Népművelési Minisztérium osztályvezetőjét, *Kovács Mátét*, a Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Központi Könyvtára igazgatóját, *Kóhalmi Bélát*, a Magyar Tudományos Akadémia Könyvtártudományi Főbizottsága elnökét, *Köpeczi Bélát*, a Kiadói Főigazgatóság főigazgatóját, *Lányi Ottót*, az Országos Mezőgazdasági Könyvtár helyettes igazgatóját, *Mátrai Lászlót*, az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Központi Könyvtára igazgatóját, *Mihályi Imrét*, a Népművelési Minisztérium osztályvezetőjét, *Mód*

Pétert, a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár igazgatóját, *Povárny Jenőt*, az Országos Műszaki Könyvtár igazgatóját, *Sallai Istvánt*, az Országos Széchényi Könyvtár osztályvezetőjét, *Sebestyén Gézt*, a Budapesti Műszaki Egyetem Központi Könyvtára osztályvezetőjét, *Szönyi Lászlót*, a miskolci Megyei Könyvtár vezetőjét, *Vértes Györgyöt*, az Országgyűlési Könyvtár igazgatóját, *Waldapfel Esztert*, az Országos Széchényi Könyvtár h. igazgatóját, *Zolnay Vilmost*, »A Könyvtáros« felelős szerkesztőjét az Országos Könyvtárügyi Tanács tagjává kinevezte.

KITÜNTETÉSEK

A népművelési miniszter »A Szocialista Kultúráért« kitüntető jelvényt az alábbiaknak adományozta: *Hevesi Sándor* könyvtárvezető, Honvédelmi Minisztérium; *Beer Margit* könyvtárvezető, MSZT, Budapest; *Erdődy Ferenc* előadó, Népművelési Minisztérium; *Körtés Júlia* előadó, Népművelési Minisztérium.

»Miniszteri Dicsérel«-et az alábbiak kaptak: *Gyulai Árpád* előadó, Népművelési Minisztérium és *Zalai Sándorné* előadó, Népművelési Minisztérium.

SZÁZHARMINC ÉVES A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA KÖNYVTÁRA

A Magyar Tudományos Akadémia Könyvtára alapításának 130 éves fordulóját ünnepelte március 18-án. Az ünnepélyt a szakszervezeti elnök, *Kiss József* bevezető szavai nyitották meg, majd *Berlász Jenő* osztályvezető a könyvtár múltját, *Haraszthy Gyula* igazgató a felszabadulás utáni eseményeket és a könyvtár feladatait vázolta.

Az ünnepély után a megjelentek megtekintették a könyvtár alapításának és gyarapításának dokumentumait bemutató kiállítását. Az oszlopcsernyokban a tárlók a Teletki-alapítvány és átvételének eredeti okmányait, az 1830-as évek naqu könyvtári ajándékait (a Sándor István-, Marozsbányi-, Bathányi Gusztáv-féle könyvtárak), az első cserekapcsolatokat (a cserebe érkező első folyóiratok eredeti példányait), Teletki eredeti felterjesztését a kötelepéldány-jog megadása érdekében, Toldy tervezetét a folyóiratok használatáról, a könyvtár megnyitásának ünnepélyét doku-

mentáló eredeti jegyzőkönyvet, az első nyomtatott könyvtári szabályzatot és a könyvtár első és mai otthonát mutatta be. Két tárló és a felettük függő nagy táblák a mai csereviszonyok térképét és a könyvtár helyiségét mutatták be.

A különgyűjtemények a könyvtár előterében áttak anyagukból izellítőt: a Régi Magyar Könyvtár a Ráth-hagyaték néhány díszes kötetű példányát, a kézirattár a Teletki-hagyaték-ból egy Corvinát és régi kódexet, a Vigyázó-hagyaték-ból több régi kódexet, a keleti gyűjteményekből Kőrösi Csoma-, Kaufmann-, Kégl-, Goldzieher-, Stein Aurél stb. hagyaték-
kok kódexeit és értékes kéziratát állították ki. A fal tárló a könyvtár kiemelkedő vezetőinek arcképet, munkásságuk rövid ismertetése és a könyvtári kiadványok töltötték meg.

Az olvasóközönség s az Akadémiát látogatók számára a kiállítás három héten keresztül volt nyitva.

GALBAY JOZEFA

a MTA Könyvtárának osztályvezetője.